

Studiu

al legislației și al practicii aplicării măsurilor preventive și a altor măsurilor procesuale de constrângere, cu accent pe arestul preventiv, arestul la domiciliu și eliberarea pe cauțiune

OBIECTIVE:

- I. *Identificarea garanțiilor normative naționale și internaționale în materia asigurării dreptului la libertate și siguranță fizică;***
- II. *Analiza practicii aplicării măsurilor procesuale de constrângere și a măsurilor preventive în sensul stabilirii deficiențelor în aplicarea acestora de către procurori;***
- III. *Instituția măsurilor de constrângere și a celor preventive privite prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului;***
- IV. *Concluzii și propuneri.***

Prezentul studiu este realizat în vederea executării prevederilor pct.6.4.1. al Strategiei de reformare a sectorului justiției, al Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă în sectorul justiției pentru anii 2011-2016, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.6 din 16.02.2012, precum și a lit.j) al Ordinului Procurorului General nr.48/09 din 17.07.2012 „Cu privire la crearea grupurilor de lucru și aprobarea componenței acestora”.

Scopul prezentului studiu este eficientizarea modului de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere și a măsurilor preventive în sensul asigurării respectării dreptului la libertate și siguranță fizică

I. Identificarea garanțiilor normative naționale și internaționale în materia asigurării dreptului la libertate și siguranță fizică

La 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat și proclamat ***Declarația universală a drepturilor omului***, unde în art.3 este consacrată regula conform căreia ***„Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”***.

În accepțiunea juridică, libertatea este o valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice, în sensul că personalitatea omului își găsește afirmarea prin libertățile consacrate și asigurate de ordinea de drept.

Totuși, libertatea mai înseamnă și că individul trebuie să suporte consecințele acțiunilor sale, libertatea și responsabilitatea fiind inseparabile. Trebuie subliniată distincția între libertate ca atribut al ființei umane și libertatea ca drept fundamental al persoanei.

Sub primul aspect libertatea are în vedere posibilitatea de mișcare a persoanei, ea însoțind toate manifestările sociale ale acesteia și fiind inclusă în noțiunea de inviolabilitate a persoanei.

Sub cel de-al doilea aspect, libertatea apare ca un ansamblu de drepturi consacrate în primul rând prin Constituție, dar și prin alte reglementări juridice.

Negarea sau suprimarea libertății individuale a drepturilor fundamentale echivalează cu oprimarea persoanei, după cum manifestarea fără nici o limită a libertăților individuale creează pericolul anarhiei. Din dorința de a evita aceste două extreme, starea de libertate a persoanei a făcut obiectul reglementărilor normelor de drept, care îi configurează conținutul și îi determină întinderea, consacrându-se astfel un *status libertatis* al persoanei.

Dincolo de aceste discuții juridico – filozofice între întinderea social-juridică și umană a libertăților individuale, evaluate și consacrate în acte precum *Habeas Corpus Act*, *Declarația de independență a SUA*, *Declarația drepturilor omului și cetățeanului*, *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, ș.a. au apărut cu titlul de garantare a aflării adevărului, conservării probelor, tragere la răspundere și împiedicare de sustragere de la răspunderea peanală a învinuitului sau inculpatului, măsuri de constrângere procesuală ce aduc atingeri grave drepturilor și libertăților inclusiv procesuale ale cetățeanului, cu titlul de excepție, deși ca formă și conținut sunt în contrast profund cu sensul actelor menționate mai sus, mai ales prin prisma dreptului la libertate.

Deși trebuie privit ca un drept natural și inviolabil al omului, perfect prin natura sa în cadrul normelor legale în vigoare, **dreptul la libertate prezintă natura unei prezumții relative**, existente doar în cadrul respectării normelor penale în vigoare, ea **putând fi oricând răsturnată prin atingerea adusă valorilor sociale apărute prin legea penală**. Astfel, art.5 alin.(1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu trebuie privită ca o excepție ci ca o răsturnare a unei prezumții relative echivalente prezumției de nevinovăție.

Art. 5 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului prevede dreptul inalienabil la libertate și la siguranță unde în alin. (1) este stipulat expres, că „**Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale :**

- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau dețineri legale pentru nerespectarea unei hotărâri pronunțate de un tribunal, conform legii, ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege ;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a se bănuși că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice ale necesității de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia ;

- d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în vederea aducerii sale în fața autorității competente ;
- e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond ;
- f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legale ale unei persoane în scopul împiedicării pătrunderii ilegale pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în cel mai scurt termen și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

3. Orice persoană arestată sau deținută în condițiile prevăzute de § 1 c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții a prezentării persoanei în cauză la audiere.

4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau detenție are dreptul să introducă recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității detenției sale și să dispună eliberarea sa dacă detenția este ilegală.

5. Orice persoană, victimă a unei arestări sau dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol, are dreptul la reparații.

Prevederi similare sunt specificate expres și în conținutul regulativ al art.9 din *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966.

Trebuie luate în considerație și Regulile de aplicare a arestului preventiv, condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului, propuse de către Comitetul de Miniștri ai Consiliului European, care sunt specificate în anexa la *Recomandarea Rec (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv* (Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor).

Documentul cu caracter de recomandare menționat prevede, că în ceea ce privește ambele **prezumții**, cea a **nevinovăției** și cea a **libertății**, **arestul preventiv** al persoanelor bănuite de comiterea infracțiunii **trebuie să fie mai degrabă o excepție, decât o normă**. Nu trebuie să existe o obligațiune ca persoanele bănuite de comiterea infracțiunii (sau anumite categorii de astfel de persoane) să fie sub arest preventiv.

În cazuri separate, **arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare și ca o măsură de ultimă instanță** și nu trebuie aplicată ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, **trebuie să fie accesibile cea mai largă gamă posibilă de alternative**, măsuri mai puțin restrictive ce țin de comportamentul infractorului suspectat.

Constituția Republicii Moldova în art. 25 consacră expres **dreptul fundamental al persoanei la libertatea individuală și siguranță** precizînd în alin.(1), că „*libertatea individuală și siguranța persoanei sînt inviolabile*”.

Dreptul la libertate și siguranță își găsește consacrare constituțională în mai multe legi fundamentale ale statelor europene printre care menționăm, **art.8 al Constituției Republicii Cehe** (este indicat că reținerea persoanei nu poate depăși 24 ore, iar din momentul privării de libertate, în termen de pînă la 24 ore, persoana trebuie adusă în fața unui judecător, care va statua asupra legalității și oportunității deținerii sale), **art.31 al Constituției Elvețiene** (este intitulat „Lipsirea de libertate”, oferind garanțiile de bază contra eventualelor abuzuri, în special dreptul la un judecător imparțial care se va expune asupra detenției, fără însă a preciza perioada admisibilă de detenție), **art.7 al Constituției Franceze** („persoana poate fi reținută doar în cazurile și în strictă corespundere cu procedura expres prevăzută de lege”), **art.22 al Constituției Federației Ruse** (prevede că reținerea persoanei nu poate depăși termenul de 48 ore, iar arestarea se va efectua exclusiv în temeiul unei hotărîri judecătorești), **art.13 al Constituției Italiene** („reținerea persoanei nu poate depăși 48 ore, iar persoana deținută trebuie adusă în cel mai scurt timp în fața judecătorului care în 48 ore se va expune asupra legalității deținerii sale”), **art.15 al Constituției Olandeze** („nimeni nu poate fi privat de libertate sa decît în condițiile prevăzute de legea adoptată de Parlament. Orice persoană aflată în detenție preventivă poate introduce un recurs în fața judecătorilor care se vor expune asupra legalității măsurii aplicate”), **art.17 al Constituției Spaniole** (conține prevederi similare celor incluse în CRM, „reținerea persoanei nu poate depăși 72 ore, iar lipsirea de libertate se admite doar în cazurile și cu procedura prevăzută de lege”) în alin.(4) este indicat că legea prevede ordinea aplicării „habeas corpus” pentru deferirea imediată organelor judiciare a persoanei aflate ilegal în detenție, **art.104 al Constituției Republicii Federative Germania** („nicio persoană reținută de către poliție nu se poate afla în detenție mai mult decît pînă la finele următoarei zile celei în care a fost reținut. Judecătorul va statua asupra detenției în același termen”).

În Codul de procedură penală sunt înscrise, după drepturile pe care le restrâng, două categorii de măsuri restrictive a dreptului la libertate *lato sensu* și anume: **reținerea și arestarea preventivă** a bănuitului, învinuitului și a inculpatului, care **sunt măsuri private de libertate și obligarea de a nu părăsi localitatea sau de a nu părăsi țara**, obligații care constituie **măsuri limitative de drepturi**.

Liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune sunt instituții ce derivă din măsura arestării și ar putea fi considerate ca măsuri de prevenire de sine stătătoare, avînd o natură juridică asemănătoare obligației de a nu părăsi localitatea sau țara, deoarece se referă la limitarea unor drepturi.

Art.1 al Codului de procedură penală prevede imperios scopurile procesului penal, precizînd în alin.(3) că „*organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere*”.

Limitarea temporară a drepturilor și libertăților persoanei și aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrângere față de ea se admit numai în cazurile și în modul strict prevăzute de legea procesual penală (art.10 alin.(2) din CPP).

Fundamentele regulatorii ale art.25 prevăzute în Constituției și-au găsit reflecție și desfășurare normativă în conținutul Codului de procedură penală unde, în art.11, este stipulat principiul „inviolabilitatea persoanei”.

Totodată, în **Titlul II, Capitolul V** al legii procesual penale se conțin normele juridice de bază care vin să regleze institutul măsurilor preventive. Astfel, **art.175 alin.(3) CPP** prevede expres și exhaustiv lista măsurilor preventive de care se poate face uz la faza urmăririi penale, precum și în instanța de judecată, după cum urmează:

1. obligarea de a nu părăsi localitatea;
2. obligarea de a nu părăsi țara;
3. garanția personală;
4. garanția unei organizații;
5. ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;
6. transmiterea sub supraveghere a militarului;
7. transmiterea sub supraveghere a minorului;
8. liberarea provizorie sub control judiciar;
9. liberarea provizorie pe cauțiune;
10. arestarea la domiciliu;
11. arestarea preventivă.

Capitolul III este intitulat „Alte măsuri procesuale de constrângere”, iar în art.197 este precizat, că în scopul asigurării ordinii stabilite de prezentul cod privind urmărirea penală, judecarea cauzei și executarea sentinței, organul de urmărire penală, procurorul, judecătorul de instrucție sau instanța, conform competenței, sînt în drept să aplice față de bănuît, învinuit, inculpat alte măsuri procesuale de constrângere, cum ar fi:

1. obligarea de a se prezenta;
2. aducerea silită;
3. suspendarea provizorie din funcție;
4. măsuri asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
5. măsuri asiguratorii în vederea garantării executării pedepsei amenzii.

Alin.(2) prevede **măsurile de constrângere care pot fi aplicate de către organul de urmărire penală sau instanța de judecată, față de partea vătămată, martor, precum și față de alte persoane participante la proces** următoarele măsuri procesuale de constrângere:

1. obligarea de a se prezenta;
2. aducerea silită;
3. amenda judiciară (se aplică doar de către instanță)

Legiuitorul a rezervat un capitol aparte în care sunt prevăzute normele juridice care reglementează instituția reținerii ca măsură procesuală de

constrângere. Astfel, art. 165 - 174 din Capitolul I, Titlul V al Codului de procedură penală precizează noțiunea, temeiurile și procedura reținerii.

Analizând ansamblul măsurilor de constrângere în sens larg putem afirma cu cretinutudine, că arestarea preventivă și arestarea la domiciliu generează cele mai însemnate efecte juridice sub aspectul limitării dreptului fundamental la libertate și siguranță.

Totodată, **reținerea**, în calitate de măsură de constrângere provizorie, are aceleași repercusiuni asupra libertății, **deosebirea față de arestare fiind mai degrabă de durata detenției decît de intensitatea afectării principiului inviolabilității persoanei.**

Arestarea la domiciliu și arestul preventiv sunt măsuri cu caracter de constrângere, care pot fi aplicate bănuیتului, învinuitului, inculpatului, fiind orientate spre a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuیتul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței.

Ambele instituții procesuale restricționează direct și tranșant dreptul fundamental al persoanei la libertate și siguranță fizică, din care considerent au fost adoptate instrumente juridice naționale și internaționale cu vocație de universalitate scopul cărora este crearea unui spațiu juridic securitar, care ar exclude ingerințele arbitrar și disproporționale ale statului în materia drepturilor fundamentale ale omului.

Sub acest aspect legiuitorul a prevăzut în calitate de principiu fundamental în art.23 alin.(1) al CPP, că „**legea procesuală penală asigură drepturile** victimei în urma infracțiunilor sau abuzurilor de serviciu, precum și ale **persoanei** condamnate sau **arestate nelegitim ori lezate în drepturi în alt mod**”, asigurîndu-se astfel un remediu procesual contra unor eventuale abuzuri.

Liniile directorare privind rolul procurorilor în sistemul justiției penale (Regulile de la Havana, adoptate de Congresul al optulea Națiunilor Unite privind prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, Havana, Cuba, 27.08. – 07.09.1990) în pct.12 precizează, că procurorii, în conformitate cu legea, trebuie să-și îndeplinească atribuțiile în mod corect, consecvent și rapid, să respecte și să protejeze demnitatea umană, să apere drepturile omului, contribuind astfel la asigurarea unui proces echitabil și buna funcționare a sistemului de justiție penală.

Trebuie remarcat faptul că **Regulile de la Havana** prescriu alternativele la urmărirea penală specificînd în pct.18, că „**statele ar trebui să exploreze pe deplin posibilitatea de a adopta scheme de deviere nu numai pentru a atenua sarcini excesive instanță, dar, de asemenea, pentru a evita stigmatizarea de detenție înainte de proces, punerea sub acuzare și condamnare, precum și posibilele efecte adverse ale încarcerării**”.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei în **Recomandarea 1604 (2003) privind rolul procuraturii în societate democratică guvernată în baza principiului supremației Legii** precizează, că următoarele particularități, caracteristice practicilor naționale ale unor state membre, stîrnesc preocupări în ce privește compatibilitatea lor cu principiile de bază ale Consiliului Europei:

- I. poliția este responsabilă pentru exercitarea urmăririi penale,
- II. procurorul este responsabil pentru, sau are rol de intermediar în, pretențiile inițiale legate de hotărîrea privind aplicarea arestului;
- III. suspendarea hotărîrii judecătorești privind eliberarea persoanei deținute ca rezultat al recursului depus de procuror;
- IV. luarea hotărîrii privind pornirea automată a urmăririi penale imediat după stabilirea bazei probante;
- V. variate responsabilități, care nu se referă la domeniul dreptului penal, îndeplinite de procurori.

În legătură cu astfel de preocupări Adunarea face guvernelor statelor membre următoarele recomandări:

- a. este necesar ca responsabilitatea pentru exercitarea urmăririi penale să fie asumată de un organ separat și independent de poliție;
- b. este necesară trimiterea imediată, directă și automată a hotărîrii privind detenție spre examinare la instanța judecătorească competentă, astfel asigurîndu-se corespunderea deplină cu articolul 5, paragraful 3 al CEDO.
- c. recursul depus de procuratură nu trebuie să aibă efect de suspendare, fie generală sau automată, unica excepție fiind cazul în care instanța judecătorească constată că factorii determinați obiectiv, care indică la detenție preventivă, sînt clar stabiliți (de exemplu, în cazul în care instanța judecătorească de nivel mai jos a dispus eliberarea doar cu condiția aplicării unei forme mai ușoare de constrîngere, și există o hotărîre judecătorească ulterioară aparte privind suspendarea ordinului de eliberare);

Interesele justiției în privința examinării eficiente și efective a cauzelor, precum și interesele atît a inculpatului cît și ale părții vătămate, sunt cel mai bine deservite de un sistem, care prevede elementul de discreție la pornirea urmăririi penale. În acest sens, Adunarea se referă la Recomandarea nr. R (87) 18 a Comitetului Miniștrilor privind simplificarea justiției penale, și consideră că principiul de „urmărire penală discreționară” trebuie să fie adoptat universal.

II. Analiza practicii aplicării măsurilor procesuale de constrîngere și a măsurilor preventive în sensul relevării deficienței în aplicarea acestora de către procurori

Începînd cu anul 2005, Procuratura Generală anual generalizează starea de fapt în domeniul respectării legislației ce ține de limitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin reținere și arestare preventivă în cadrul urmăririi penale cu instituirea mecanismelor de realizare a obiectivelor determinate pentru îmbunătățirea situației existente și orientarea procurorilor la excluderea încălcărilor de lege.

În rezultatul unei analize de ansamblu a stării de fapt în domeniul respectării legislației aferente limitării dreptului fundamental la libertate și siguranță fizică, de către Procuratura Generală, au fost întreprinse următoarele măsuri

instituționale pentru asigurarea caracterului legal al privării persoanelor de libertate în cadrul procedurilor penale:

a) de ordin instructiv-metodologic:

- introducerea în programele de pregătire profesională a procurorilor a studierii problematicei de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere, inclusiv practica CEDO, precum și prin supunerea procurorilor unor testări asupra cunoașterii normelor legislației naționale și internaționale în domeniu;
- elaborarea și implementarea în practică, la începutul anului 2006, a Îndrumarului privind chestiunile ce țin de reținerea și arestarea persoanelor.
- familiarizarea, în mai 2007, a procurorilor cu Recomandarea Rec(2006)13 a Comitetului de Miniștri al Statelor-membre ale Consiliului Europei privind detenția provizorie, condițiile în care are loc aceasta, precum și aplicarea garanțiilor împotriva abuzului, adoptată de Comitetul de Miniștri la 27.09.2006 la cea de-a 974-a reuniune a Delegaților Miniștrilor. În vederea prevenirii unor eventuale încălcări ale drepturilor omului la privarea persoanelor de libertate în cadrul unui proces penal, procurorii au fost obligați să ia măsurile corespunzătoare pentru respectarea în activitate a regulilor–anexă la recomandare;

b) de ordin legislativ:

- participarea la elaborarea și promovarea în Legislativ a proiectului Legii nr.264-XVI din 28.07.2006, în vigoare de la 03.11.2006 și altor proiecte de modificare și completare a Codului de procedură penală;
- elaborarea proiectului de lege pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală cu propunerile de includere a dispozițiilor referitoare la reținere și arestare.

c) de ordin instituțional și normativ:

- crearea în subdiviziunile organelor procuraturii și realizarea unui mecanism de evidență, control și monitorizare a practicii de aplicare a măsurilor procesuale de constrângere – reținerea și arestarea preventivă;
- determinarea ca fiind un indice de bază de apreciere a activității procurorului legalitatea și corectitudinea deciziilor privind reținerea și arestarea preventivă;
- desfășurarea procesului continuu de racordare a normelor departamentale ale Procuraturii la standardele internaționale;
- reformarea stării de fapt la acest compartiment create pe parcursul anilor;
- organizarea și efectuarea de către conducătorii de subdiviziuni ale Procuraturii a reviziei totale a dosarelor penale pe care învinuiții au fost anunțați în căutare, cu adoptarea soluțiilor respective;
- sesizarea în 2007 și 2008 a conducerii Ministerului Afacerilor Interne și Centrului pentru combaterea Crimelor Economice și Corupției cu

privire la încălcările constatate în activitatea organelor de urmărire penală;

- informarea în 2008 pentru luare de atitudine a Consiliului Superior al Magistraturii despre cazurile de comitere de către judecătorii de instrucție a abaterilor de la normele în vigoare la adoptarea hotărârilor privind aplicarea în privința persoanelor a măsurii arestării preventive sau prelungirea duratei Ținerii persoanei în stare de arest, precum și a Curții Supreme de Justiție;
- informarea în 2009 în 3 rînduri a Reprezentantului Guvernului la CEDO cu privire la realizările practice ale Procuraturii în materia detenției provizorii, iar prin intermediul acestuia și a Delegaților la Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei pe problemele drepturilor omului care au salutat eforturile depuse de instituția Procuraturii în remedierea problemelor existente și au evidențiat sub aspect pozitiv elaborarea liniilor directorii în materie de reținere, arestare și respectare a exigențelor Convenției europene. La solicitare, acestora le-au fost puse la dispoziție toate actele departamentale ale Procuraturii care privesc privarea persoanelor de libertate în cadrul procesului penal.

Elaborarea și implementarea în practică:

- a indicației nr.11-2.2d/06-7154 din 23.03.2006 și a modelelor unice pentru toate organele de urmărire penală ale procesului-verbal de reținere și ale procesului-verbal de aducere la cunoștință și de explicare persoanei reținute a drepturilor și obligațiilor bănuیتului, pentru a asigura respectarea în cursul urmăririi penale a drepturilor persoanei reținute, în special a dreptului la apărare și a dreptului de a primi consultație juridică, în condiții confidențiale, din partea apărătorului pînă la începutul primei audieri;
- a indicației nr.11-2.2d/07-3000 din 23.03.2009 privind respectarea de către procurori a recomandărilor interpretative rezultate din jurisprudența CEDO privind privarea de libertate în cadrul unei proceduri penale, pentru a asigura respectarea în cursul procesului penal a drepturilor persoanelor reținute și arestate, în scopul excluderii eventualelor cazuri de sancționare a Republicii Moldova de către CEDO pentru încălcarea dreptului la libertate și siguranță;
- a indicației nr.11-2.2d/08-9054 din 03.11.2008 cu privire la respectarea termenului de menținere a persoanei reținute în calitate de bănuیت;
- a indicației nr.11-2.2d/08-9150 din 12.11.2008 cu privire la procedura de reținere a învinuitului în baza mandatului de arestare eliberat în lipsa lui;
- a indicației nr.11-2.2d/08-10024 din 16.12.2008 cu privire la procedura de efectuare a acțiunilor de urmărire cu participarea condamnaților care își ispășesc pedeapsa închisorii și neadmiterii arestării acestora;

- a indicației nr.11-2.2d/09-1680 din 19.03.2009 cu privire la respectarea dreptului la măsuri de ocrotire al persoanelor private de libertate în cadrul procedurii penale.

În plan statistic, în primele 9 luni din anul 2011 au fost reținute **2421 persoane** (2506 în 2010 și 2437 în 2009).

De către procurori au fost reținute **157 persoane** (179 în 2010 și 274 în 2009), inclusiv **29 minori** (22 în 2010 și 54 în 2009)), de către ofițerii de urmărire penală din cadrul organelor MAI –**2116 persoane** (2245 în 2010 și 2088 în 2009), inclusiv **5 minori** (11 în 2010 și 11 în 2009), de către ofițerii de urmărire penală din cadrul organelor CCCEC –**135 persoane** (82 în 2010 și 75 în 2009).

De către ofițerii de urmărire penală din cadrul organelor SV în anul 2011 au fost reținute **13 persoane**, comparativ cu nici una pe parcursul anilor 2009-2010.

Procurorii au solicitat arestarea preventivă a **1996 persoane** (2032 în 2010 și 2041 în 2009), inclusiv în privința a **141** (152 în 2010 și 252 în 2009) persoane cercetate în cauzele penale investigate de către procurori.

Din numărul total al persoanelor reținute au fost arestate preventiv **1437 persoane** (1519 în 2010 și 1651 în 2009), inclusiv **12 minori** (12 în 2010 și 63 în 2009), dintre care **122 persoane** (136 în 2010 și 242 în 2009) pe cauzele penale investigate de către procurori.

În libertate au fost puse în total **984 persoane**:

- **958 persoane** (951 în 2010 și 713 în 2009) în legătură cu aplicarea altei măsuri preventive decât arestarea preventivă, inclusiv **34 persoane** (34 în 2010 și 51 în 2009) cercetate în cauzele penale investigate de către procurori;

- **26 persoane** (39 în 2010, 66 în 2009) în legătură cu expirarea termenului de reținere și lipsa indicilor temeinici pentru reținere, inclusiv 1 persoană (8-2010 și 7-2009) pe cauzele penale investigate de către procurori;

Persoanele arestate au contestat eliberarea mandatului de arestare preventivă în **195 cazuri** (147 în 2010 și 241 în 2009), **28 de contestări** (38 în 2010 și 75 în 2009) fiind admise, în privința unora fiind aplicate alte măsuri decât arestarea preventivă, inclusiv arestarea la domiciliu, iar altele au fost puse în libertate.

Procurorii au atacat cu recurs **162 încheieri** ale judecătorilor de instrucție prin care s-a refuzat aplicarea arestării preventive (103 în 2010 și 106 în 2009), în **49 cazuri** (22 în 2010; 46 în 2009) recursurile fiind admise de către curțile de apel și dispusă eliberarea mandatelor de arestare preventivă.

După cum rezultă din datele specificate, sîntem în prezența unei ușoare scăderi a numărului de persoane reținute și arestate preventiv, comparativ cu perioada analogică a anului 2010.

În același timp s-a păstrat tendința constatată în anii 2006-2011 privind descreșterea numărului de persoane reținute și arestate comparativ cu anul 2005.

Astfel, în primele 9 luni ale anului 2005 au fost reținute 3959 persoane, inclusiv 321 minori, dintre care au fost arestate 3028 persoane, inclusiv 113 minori, în primele 9 luni ale anului 2006 au fost reținute 3379 persoane, inclusiv 250 minori, dintre care au fost arestate 2451 persoane, inclusiv 102 minori, iar în aceeași perioadă a anului 2007 au fost reținute 2809 persoane, inclusiv 107 minori, dintre care au fost arestate 2017 persoane, inclusiv 36 minori. Această tendință s-a

menținut pînă în anul curent cînd au fost reținute 2421 persoane, inclusiv 34 minori, dintre care au fost arestate 1437 persoane, inclusiv 12 minori.

Drept factori care au influențat statistica aplicării reținerii și măsurii arestării preventive pot fi specificați:

- racordarea activității organelor de urmărire și a procurorilor la cerințele legale și standardele internaționale în domeniu, inclusiv prin recurgerea la măsuri alternative pentru asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, conlucrarea mai eficientă dintre procurori și reprezentanții organelor de urmărire penală la aplicarea lor;

- punerea în aplicare de la 11.08.2006 a Legii nr.184-XVI din 29.06.2006 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care au fost introduse modificări la art.477 din Codul de procedură penală potrivit cărora reținerea minorului, precum și arestarea lui preventivă pot fi aplicate numai în cazurile infracțiunilor grave săvîrșite cu aplicarea violenței, deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în faptul că legiuitorul a trecut unele infracțiuni, precum este și furtul, din categoria celor grave în categoria celor mai puțin grave.

În prezent evidența statistică în organele Procuraturii a cazurilor de **reținere și arestare** a persoanelor este realizată prin completarea tabelului nr.5 „Reținerea persoanelor bănuite de săvîrșirea infracțiunilor” din **raportul statistic** forma F – 1E care privește activitatea de urmărire penală, care constituie **parte componentă a Sistemului informatic al organelor Procuraturii „Info PG”**.

Tabelul respectiv, deși în ansamblu formează tabloul aplicării măsurilor specificate de constrîngere la urmărirea penală, acesta totuși nu conține date complete cu privire la situația în domeniu, ceea ce creează anumite dificultăți la efectuarea studiilor analitice, la stabilirea dinamicii, respectiv impune necesitatea interpelării conducătorilor subdiviziunilor Procuraturii pentru prezentarea de date suplimentare.

În anul 2011, ca și pe parcursul anilor 2007-2010, se constată o îmbunătățire a situației de fapt, fiind remarcată în majoritatea cazurilor asigurarea de către organele de urmărire penală și procuraturii a legislației cu privire la drepturile și libertățile persoanei în cadrul reținerii.

Prin analiza efectuată se denotă următoarele practici pozitive:

- se acordă o atenție sporită respectării legalității la aplicarea măsurii date de constrîngere, fapt care și determină reducerea în mare măsură a încălcărilor admise de către reprezentanții organelor de urmărire penală la reținerea și arestarea persoanelor;

- se asigură o conlucrare eficientă dintre procurori și ofițerii de urmărire penală. Astfel, aplicarea reținerii practic în majoritatea cazurilor se face în coordonare cu procurorul care conduce urmărirea penală în cauza penală respectivă, în vederea excluderii abuzurilor și încălcărilor de lege de către reprezentanții organelor de urmărire penală, așa încît despre intenția de a reține persoana procurorul este informat de către ofițerul de urmărire penală pînă la reținere, iar decizia privind reținerea persoanei bănuite este primită de către ofițerii de urmărire penală de comun acord cu procurorul, cu excepția cazurilor de infracțiuni flagrante sau descoperite pe urme fierbinți;

- se respectă indicația Procuraturii Generale nr.11/7154 din 19.09.2006 și respectiv în activitatea organelor de urmărire penală sunt utilizate în continuare formulare ale procesului-verbal de reținere care conțin toate rechizitele necesare;

- este respectat în majoritatea cazurilor dreptul persoanei reținute de a primi consultație juridică, în condiții confidențiale, din partea apărătorului până la începutul primei audieri, fiind aplicat în majoritatea cazurilor concomitent formularul unic al procesului-verbal de aducere la cunoștință și de explicare persoanei reținute a drepturilor și obligațiilor bănuțului;

- odată cu primirea comunicării reprezentantului organului de urmărire penală referitor la reținere, procurorii supun imediat controlului legalitatea reținerii persoanei și modul în care sînt respectate de către reprezentanții organelor de urmărire penală drepturile persoanei reținute;

- se efectuează controale zilnice, inclusiv inopinate, rezultatele obținute fiind fixate în note informative lunar și sînt însoțite de reacții adecvate la toate categoriile de încălcări constatate, inclusiv a cazurilor de tortură, aplicare a relelor tratamente în privința persoanelor private de libertate, de reținere în lipsa temeiurilor legale, asigurîndu-se în acest mod executarea hotărîrilor Colegiului Procuraturii din 27.09.1996, 30.12.2003 și 30.09.2007;

- sînt reduse cazurile de reținere ilegală contravențională a persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor, fapt care s-a datorat controalelor la compartiment al procurorilor, precum și punerii în aplicare de la 31 mai 2009 a Codului contravențional care a determinat procedura și cazurile pentru care este posibilă o asemenea reținere;

- se asigură o evidență permanentă a persoanelor reținute și arestate prin completarea corespunzătoare a registrului respectiv conform anexei nr.7 la Instrucțiunea privind rolul și atribuțiile procurorilor teritoriali și specializați, în conducerea și exercitarea urmăririi penale, aprobată prin ordinul Procurorului General nr.91/15 din 31.03.2005.

- se asigură aplicarea corespunzătoare a indicațiilor Procuraturii Generale cu privire la respectarea termenului de menținere a persoanei reținute în calitate de bănuț și cu privire la procedura de reținere a învinuitului în baza mandatului de arestare eliberat în lipsa lui.

Astfel, există realizări pozitive care dau temei de a concluziona că procurorii teritoriali și specializați au întreprins măsuri concrete pentru înlăturarea deficiențelor în organizarea activității în domeniu.

Aspecte cu caracter negativ:

Prin analiza practicii formate la reținerea persoanelor, inclusiv a actelor de reținere întocmite pe parcursul anului 2011, a fost constatat că, într-un șir de cazuri, de către reprezentanții organelor de urmărire penală, necătfînd la realizările cu caracter pozitiv, continuă să fie admise încălcări ale dispozițiilor Codului de procedură penală cu privire la reținere.

Astfel, potrivit prevederilor art.167 CPP, în procesul-verbal de reținere trebuie să se indice temeiurile, motivele, locul, timpul reținerii, fapta săvîrșită de persoana respectivă, rezultatele percheziției corporale a persoanei reținute, precum și data și ora întocmirii procesului-verbal.

Contrar acestor prevederi, în procesele-verbale de reținere ofițerii de urmărire penală nu indică locul reținerii de facto, dar indică birourile din incinta comisarariatelor de poliție sau pur și simplu localitatea.

Mai sunt depistate și până în prezent unele cazuri când ofițerii de urmărire penală nu fixează în procesul-verbal ora reținerii de facto și ora întocmirii procesului-verbal.

De asemenea, în unele procese-verbale de reținere, nu sînt expuse complet temeiurile reținerii persoanelor suspecte de comiterea infracțiunii, expres prevăzute în art.166 alin.(1), (2) din Codul de procedură penală.

În această ordine de idei menționăm că până în prezent nu a fost depășit formalismul din partea ofițerilor de urmărire penală în ceea ce privește motivarea și argumentarea necesității reținerii persoanei, unii în continuare indicând în documentele procesuale doar dispozițiile articolului, fără a confirma în mod obligatoriu prin date faptice probate corespunzător că persoana ar putea să se ascundă de la organul de urmărire penală sau instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvârșească alte infracțiuni.

Concomitent, persistă cazuri când de către organul de urmărire penală nu se acordă reținuților dreptul real de a înștiința rudele conform prevederilor art.173 alin.(1) CPP, care oferă persoanei reținute posibilitatea imediată, dar nu mai târziu de 6 ore să înștiințeze una din rudele apropiate sau o altă persoană, despre locul unde acesta este deținut. Încălcărilor menționate nu poartă un caracter extins și sunt unice însă și acestea urmează a fi reduse la minimum.

Un alt gen de încălcări constatate se manifestă prin neglijarea prevederilor art.189 CPP, în majoritatea proceselor-verbale lipsind mențiunile dacă ofițerul a întreprins măsuri necesare pentru a constata dacă bunurile sau persoanele care se află la întreținerea reținutului au rămas fără supraveghere și ce măsuri au fost întreprinse pentru a asigura integritatea și securitatea lor. Astfel de încălcări sînt specifice activității mai multor organe de urmărire penală.

Concomitent s-a constatat, că procurorii nu în toate cazurile reacționează corespunzător prin obligarea ofițerilor de urmărire penală să repare neajunsurile depistate în procesele-verbale de reținere:

- prin modificarea actelor procedurale de reținere prin adăugare, conform art.248 din Codul de procedură penală, corectare sau suprimare, pentru a indica, pe lângă celelalte atribute prevăzute de lege, concret locul și ora reținerii de facto și cea a întocmirii procesului-verbal;

- prin oferirea persoanei reținute a posibilității de a anunța una din rudele apropiate despre locul deținerii sau să le anunțe personal, despre care fapt la fel să facă modificări în actul procesual de reținere;

- prin modificarea actului procesual de reținere pentru a fi indicate corect temeiurile și motivele reținerii, precum sînt cele specificate la art.166 din Codul de procedură penală sau respectiv art.169, 170 din Codul de procedură penală în cazurile în care se utilizează altele decît cele legale, precum ar fi temeiul „bănuiirii în comiterea infracțiunii”;

- prin înmânarea în copie persoanei reținute a procesului-verbal de reținere cu indicarea orei înmînării, despre care fapt să se facă mențiune suplimentară în procesul-verbal.

Potrivit rezultatelor analizei efectuate, în anul 2011, **deficiențele constatate în trecut la capitolul implementării în practică a liniilor directorii ale Procuraturii Generale ce țin de respectarea de către procurori a recomandărilor interpretative rezultate din jurisprudența CEDO privind privarea de libertate în cadrul unei proceduri penale au continuat să constituie obiectul unor preocupări serioase ale procurorilor din cadrul procuraturilor teritoriale și specializate.**

Putem concluziona, că în subdiviziunile Procuraturii reformele înfăptuite capătă eficiență și încep să atingă scopul propus.

Totodată, remarcăm că s-au depus mai multe eforturi pentru a exclude deficiențele din activitatea procurorilor în domeniul respectării drepturilor omului, reieșind din acțiunile întreprinse în acest sens de către Procuratura Generală, și anume prin:

- implementarea indicațiilor Procuraturii Generale;
- racordarea activității nemijlocite a procurorilor și ofițerilor de urmărire penală la indicațiile respective, în special cele care privesc motivarea corespunzătoare a actelor întocmite de către ofițerii de urmărire penală și procurori prin care se aplică reținerea și se solicită arestarea preventivă sau prelungirea termenului de arest al persoanelor;
- investigarea în termene rezonabile a cauzelor cu persoane arestate, practic în toate cazurile, în conformitate cu prescripțiile legale;
- implicarea reprezentanților organelor de urmărire penală în procesul de administrare la cauzele penale a probelor care să confirme factual și suficient motivele care ar putea fi invocate pentru ținerea persoanei în detenție (prin organizarea și petrecerea ședințelor speciale cu conducătorii organelor de urmărire penală și a ofițerilor de urmărire penală, prin darea indicațiilor în cauze concrete);
- exprimarea principialității și adoptarea deciziilor de punere în libertate a persoanelor reținute sau care s-au aflat în arest în cazurile de constatare a lipsei temeiurilor pentru a priva persoanele în continuare de libertate, realizată urmare a evaluării existenței bănuielii rezonabile privind săvârșirea de către persoană a infracțiunii și a necesității aplicării față de ea a măsurii arestării preventive, examinării minuțioase a lor pentru a se constata gradul de aplicabilitate a lor reieșind din circumstanțele concrete ale cauzei

Atitudinea de care au dat dovadă majoritatea dintre procurori constituie garanții ale evitării riscului de sancționare a statului pentru eventualele violări ale art.5 și 6 din Convenția europeană.

Arestarea preventivă reprezintă o excepție de la dreptul la libertate și securitate, și aplicarea acesteia se permite doar dacă "...există motive temeinice de a crede în necesitatea...", Art. 5 alin. 1 (c) al Convenției europene. Prin urmare, dacă temeiurile care au stat la baza aplicării arestării preventive au încetat să existe din cauza unor noi circumstanțe descoperite, persoana arestată urmează a fi eliberată imediat.

Art. 187 al Codului de procedură penală al Norvegiei reglementează acest aspect în felul următor: ***Secțiunea 187 a. Persoana care se află în detenție provizorie urmează a fi eliberată îndată ce instanța de judecată sau organul procuraturii stabilește că temeiurile pentru aplicarea detenției provizorii nu mai sînt valabile, sau termenul limită al detenției a expirat.***

După cum cunoaștem, Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu prevede dreptul procurorului de a elibera persoană din arestarea preventivă de sine stătător, din care motiv se propune introducerea unei asemenea prevederi¹.

La fel s-a constatat, că într-un șir de cazuri de către procurori, necătfînd la realizările cu caracter pozitiv, continuă practica motivării necorespunzătoare, formale a demersurilor înaintate în lipsa justificării prin probe directe sau indirecte a temeiurilor de drept și de fapt invocate sau prin justificare insuficientă.

Judecătorii de instrucție, respingînd demersurile de aplicare a arestului, indică că probele prezentate în argumentarea acestora, nu confirmă cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor invocate în demersuri de către persoanele bănuite.

În prezent, mulți reprezentanți ai organelor de urmărire penală, precum și unii procurori care încă nu au intrat în esența noțiunilor de bănuiala rezonabilă cu privire la săvîrșirea infracțiunii; gravitatea infracțiunii și pedeapsa riscată; riscul eschivării; riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției; necesitatea de a preveni criminalitatea; necesitatea de a ocroti ordinea publică, situații care ar putea motiva detenția prejudiciară.

Deși s-au întreprins anumite eforturi, se constată că este necesară continuarea lor pentru schimbarea atitudinii ofițerilor de urmărire penală care se autoînlătură de la procesul de administrare a unor asemenea probe, la figurat spus, desesizîndu-se în favoarea procurorului și lăsînd, în cele mai dese rînduri, deliberat în sarcina acestuia soluționarea problemei motivării demersului de arestare a persoanei reținute sau prelungirii termenului detenției.

Astfel, ofițerii de urmărire penală, în comun cu reprezentanții serviciilor speciale de investigație, au obligația să-și revadă atitudinea în vederea depunerii eforturilor pentru a administra probatoriul care să confirme motivele de privare de libertate a persoanelor cercetate (la reținere, arestare și prelungirea termenului de ținare în arest), de rînd cu probarea fondului infracțiunii și vinovăției persoanelor reținute și arestate.

Toate aceste încălcări, în ansamblu, au dus la faptul că pe parcursul anului 2011, în 12 procuratură teritoriale au avut loc cazuri cînd 29 de persoane au fost reținute și 14 arestate, ulterior fiind scoase de sub urmărire penală sau urmărirea penală în privința lor încetată din motivul lipsei elementelor sau faptului infracțiunii, alte motive de reabilitare.

În celelalte cazuri s-a constatat că la momentul reținerii sau înaintării demersurilor de aplicare a arestului, existau temeiurile specificate în lege, însă

¹Comentariile experților pe marginea unor aspecte ale arestului preventiv formulate de către șeful NORLAM, judecător, Dag Brathole (14 iunie 2011), <http://norlam.md/search.php?l=ro>;

nu toată vremea motivele de aplicare a măsurii de constrângere erau justificate prin probe suficiente.

În 9 luni ale anului 2011, conform datelor din S.I.InfoPG, pe dosarele aflate în conducere, procurorii, inclusiv cei din cadrul Procuraturii Anticorupție, au înaintat **1788** demersuri cu privire la aplicarea arestului, dintre care de judecătorii de instrucție au fost admise **1312** și respectiv **476** au fost respinse, dintre care au fost contestate doar **165** și respectiv **311** n-au fost contestate.

Analiza acestor date denotă faptul că practic fiecare al 4 demers înaintat de procuror este respins și fiecare a 3 încheiere judecătorească de refuz în aplicarea arestului nu este contestată de către procurori. Este de menționat că această situație nu este caracteristică pentru toate procuraturile teritoriale și specializate.

Cele expuse, evidențiază existența mai multor carențe cum ar fi: calitatea joasă a demersurilor și lipsa de probe care ar justifica necesitatea aplicării arestului, lipsa de principialitate a procurorilor și necontestarea încheierilor prin care s-a respins aplicarea măsurii preventive.

În scopul excluderii în viitor a unei atare situații este necesar ca în procuraturile nominalizate să fie analizat în parte fiecare caz cu tragerea concluziilor respective.

Interpretarea arbitrară a motivelor și procedurii de reținere și arestare a persoanei conduc la violarea dreptului acesteia la libertate.

Concomitent, cazurile de încălcare a dreptului la libertate în anul 2011 au constituit obiect de examinare, potrivit informațiilor conducătorilor de subdiviziuni, în 23 procese judiciare intentate de persoanele considerate lezate în instanțele judecătorești naționale în conformitate cu prevederile Legii nr.1545-XIII din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiuni ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și instanțelor judecătorești, în care s-a solicitat repararea prejudiciului cauzat în rezultatul privării ilegale de libertate în cauze penale (Vulcănești – 1 proces, Ciocana și Vulcănești câte 2 procese, mun.Chișinău-18 procese).

Urmare a judecării cererilor respective au fost pronunțate în anul 2011 - **11** hotărâri judecătorești prin care statul, reprezentat de către Ministerul Finanțelor, a fost obligat să repare prejudiciul moral și material în sumă totală de **1.050.977 lei**, 5 cereri au fost respinse și 7 cereri au rămas pe rolul instanțelor.

Excluderea deficiențelor arătate în prezentul studiu ar micșora fluxul cererilor cetățenilor în instanțele judiciare naționale, cu privire la repunerea în drepturile lezate de autoritățile statale și recuperarea prejudiciului material și moral cauzat.

Unele aspecte privind aflarea în căutare a persoanelor arestate, extrădarea lor, reabilitarea persoanelor reținute și arestate

Actualmente continuă să prezinte anumite probleme gradul de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în cadrul reținerii și arestării preventive în cazul persoanelor arestate aflate în căutare și a celor extrădate din străinătate.

Deși, pentru executarea hotărîrii Colegiului Procuraturii nr.24/4 din 30.10.2007 și indicațiilor Procuraturii Generale din 2008-2010 și indicația din 13.09.2011, conducătorii de subdiviziuni ale Procuraturii au fost obligați, în termen de pînă la 02.10.2011, să supună repetat revizuirii cauzele penale în care învinuiții au fost anunțați în căutare cu aplicarea reținerii și arestării și să reflecte rezultatele în nota solicitată, cu specificarea procurorilor care nemijlocit au efectuat revizuirea, unii procurori au neglijat aceste indicații.

Cele menționate denotă caracterul formal de executare a indicațiilor Procuraturii Generale la capitolul revizuirii cauzelor penale pe care învinuiții au fost anunțați în căutare și în privința cărora au fost eliberate mandate de arest.

Concomitent, situațiile date în fapt generează un risc de obligare a statului la acordarea de despăgubiri în eventualitatea în care aceste persoane se vor decide să acționeze autoritățile statale în judecată.

Pornind de la exemplele specificate, sînt evidente următoarele concluzii:

- unii procurorii teritoriali și specializați nu în deplină măsură reacționează la eforturile depuse de Procuratura Generală în vederea redresării situației ce ține de controlul derulării investigațiilor în cauzele penale în care învinuiții sunt anunțați în căutare și nu se conformează cerințelor hotărîrilor Colegiului Procuraturii din 27.10.2005, 29.09.2006 și 30.10.2007, Instrucțiunii privind rolul și atribuțiile conducătorilor subdiviziunilor organelor Procuraturii în conducerea și exercitarea urmăririi penale, aprobate prin ordinul Procurorului General nr.91/15 din 31.03.2005 și prevederilor Codului de procedură penală;

- în unele dintre subdiviziuni care au fost supuse verificării selective revizuirea dosarelor penale pe care învinuiții au fost anunțați în căutare în anii precedenți s-a efectuat formal, iar odată cu operarea în februarie și martie 2008, aprilie 2009 și în februarie-martie 2011 a modificărilor la legea penală asemenea revizuirii, contrar indicațiilor conducerii Procuraturii Generale, nu s-au efectuat.

Este relevantă în această privință analiza practicii respectării legislației și drepturilor fundamentale ale omului în cadrul aplicării măsurilor procesuale de constrîngere – reținerea și arestarea preventivă în anul 2011, activitate în cadrul căreia s-a urmărit atingerea următoarelor obiective:

- constatarea stării de fapt în domeniu și a activităților desfășurate în perioada anului 2011;

- măsurile instituționale întreprinse pentru asigurarea caracterului legal al privării persoanelor de libertate;

- dinamica aplicării reținerii și arestării preventive în anul 2011 în comparație cu anii precedenți, factorii care au influențat statistica aplicării reținerii și arestării preventive;

- aspectele pozitive și problematice la aplicarea reținerii și arestării și categoriile de încălcări comise de către procurori, reprezentanții organelor de urmărire penală și judecători;

- identificarea domeniilor vulnerabile la zi și determinarea soluțiilor pentru îmbunătățirea activității, înlăturarea neajunsurilor, remedierea problemelor existente.

III. Instituția măsurilor de constrângere și a celor preventive privite prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului

Practica judiciară a instanței de la Strasbourg a constituit încă de la începutul creării sale un mijloc eficace de protecție a drepturilor persoanei arestate și de uniformizare a legislațiilor europene prin aducerea la un numitor comun.

Principalul izvor de drept în această materie îl constituie paragrafele 1 lit.c) și 3 ale art.5 din Convenția Europeană: (1) Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi privat de libertate decât în cazurile următoare și potrivit căilor legale: c) dacă a fost arestată sau reținută pentru a fi adusă în fața unei autorități judiciare competente, când există motive temeinice de a se crede că a comis o infracțiune sau există motive temeinice de a se crede că este necesar să fie împiedicată să comită o infracțiune sau să fugă după comiterea acesteia.

Alin. (3) Orice persoana arestată sau reținută în condițiile paragrafului 1c din prezentul articol (arestarea preventivă pentru săvârșirea unei infracțiuni) trebuie să fie adusă de îndată în fața unui judecător sau altui magistrat imparțial însărcinat cu exercitarea de funcții judiciare și are dreptul să fie judecată într-un timp rezonabil sau să fie liberată în timpul procedurii.

Deși este un text de lege de mică întindere și formulat în termeni destul de generali art.5 a generat una din cele mai bogate practici judiciare, determinând inclusiv schimbarea regimului arestării preventive în Moldova. Cele două mari probleme care au predominat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului au fost:

- durata rezonabilă a detenției preventive;
- aducerea celui arestat în fața unui magistrat imparțial.

Ce înseamnă în primul rând rezonabilă? Se interpretează această durată *in abstracto* sau *in concret*, în funcție de circumstanțele particulare ale fiecărei cauze? În speța **W contra Elveția**, Curtea a stabilit, cu 5 voturi contra 4, că o durată a arestării de aproape 4 ani, fără a se dispune trimiterea în judecată, nu contravine art.5 paragraful 3 din Convenție. În fapt, reclamantul, om de afaceri elvețian, fusese arestat la data de 27 martie 1985 pentru săvârșirea de infracțiuni de natură economică și fusese trimis în judecată abia în februarie 1989. Pe parcursul investigațiilor deosebit de complexe, acesta formulase un număr de 22 de cereri de liberare, toate fiind respinse de către Camera de acuzare a cantonului Berna.

În motivarea hotărârii sale, Curtea a arătat că datorită numărului mare de martori ce au fost audiați (350), de expertize efectuate și de documente contabile ce trebuiau cercetate, durata arestării nu a depășit termenul prevăzut de art.5 paragraful 3 din Convenție, mai ales că în momentul arestării de către judecătorul de instrucție acesta avusese în vedere pericolul de sustragere de la proces, influențare a mersului justiției și săvârșire de noi infracțiuni. În aceste condiții, dreptul acuzatului arestat de a i se examina cauza de celeritate nu trebuie să impiețeze asupra efortului instanțelor de îndeplinire cu diligență a funcțiunilor lor, astfel ca durata arestării a fost în principal urmarea complexității deosebite a cazului și comportamentului reclamantului.

O decizie asemănătoare a fost pronunțată și în cazul **Wemhoff contra Germania**. Reclamantul, un agent de bursă, cu domiciliul în Berlinul de Vest,

fusese arestat la data de 9 noiembrie 1961 pentru înșelăciune de către Tribunalul Districtual din Berlin, avându-se în vedere ca motive de arestare posibilitatea aplicării unei pedepse cu închisoarea în quantum sporit, riscul influențării cursului justiției și riscul distrugerii de documente contabile. Pe parcursul anchetei, care a durat pînă în 1964, reclamantul formulase un număr de cereri de liberare provizorie, inclusiv prin oferirea unei cauțiuni de 200 000 DM, cereri respinse de către instanțe. În final, acesta a fost condamnat la 7 aprilie 1965 la 6 ani și 6 luni închisoare pentru înșelăciune, abuz de încredere și bancrota frauduloasă. Sesizată cu o plîngere, Curtea Europeană a decis cu 6 voturi contra 1 că în cauză nu a existat o încălcare a art 5 paragraful 3 din Convenție, text ce reglementează durata rezonabilă a arestării.

A doua mare problemă în privința căreia Curtea Europeană a creat o practică judiciară deosebit de bogată este după cum am mai arătat, **dreptul celui arestat de a fi adus în fața unui judecător sau magistrat imparțial**, în vederea verificării legalității arestării. Acest drept era o preluare trunchiată a instituției de origine britanică *Habeas Corpus* care garantează persoanei private de libertate prin arestare, dreptul de a contesta legalitatea unei asemenea măsuri în fața unui magistrat independent.

Acest gen de spețe au apărut pe rolul Curții îndeosebi după aderarea la Convenția Europeană a fostelor țări comuniste, care aveau legislații procesual penale bazate pe sistemul de drept sovietic, potrivit caruia organele de urmărire penală, și îndeosebi procurorul, aveau competența deplină în a lua măsurile preventive împotriva persoanelor acuzate.

După aderarea la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, principala problemă care s-a pus, atît în țara noastră cît și în celelalte țări excomuniste, a fost concordanța legislației cu obligația ca persoana arestată sau reținută în condițiile paragrafului 1c din prezentul articol (arestarea preventivă pentru săvîrșirea unei infracțiuni) trebuie să fie adusă de îndată în fața unui judecător sau a altui magistrat imparțial însărcinat cu exercitarea de funcții judiciare și cu dreptul de judecată într-un timp rezonabil sau să fie eliberată în timpul procedurii.

Legislațiile statelor amintite nu prevedeau obligația ca cel arestat să fie adus în fața unui judecător ori a altui magistrat pentru verificarea legalității arestării preventive, lăsînd această operațiune nu ca o obligație a organelor judiciare, ci ca o facilitate lăsată la îndemîna celui arestat, acesta avînd posibilitatea să se plîngă judecătorului sau nu, cu privire la legalitatea arestării sale.

Curtea Europeană s-a pronunțat asupra acestui aspect în speța *Brincat contra Italia*, precum și în *Assenov contra Bulgaria*. În aceste cauze, reclamantii au susținut că a existat o încălcare a art.5, paragraful 3 din Convenție, pentru că autoritățile judiciare nu i-au dus imediat după arestare în fața unui magistrat imparțial, care să verifice legalitatea deținerii. Procurorul care i-a interogat și a dispus arestarea nu îndeplinea aceste condiții, în calitate sa de procuror el avînd, printre atribuții efectuarea instrucției cauzei, emiterea actului de acuzare și combaterea susținerilor apărării în timpul dezbaterilor judiciare.

Curtea Europeană, în motivarea hotărîrilor sale, a considerat că „în măsura în care magistratul care îndeplinește conform legii funcții judiciare ar putea

intervenii într-un stadiu ulterior al procedurii ca reprezentant al autorităților, care exercită urmărirea penală, imparțialitatea și obiectivitatea sa pot fi puse la îndoială.

După cum este stipulat în Convenție, restricționarea dreptului la libertate și siguranță se admite doar în cazurile expres și limitative arătate, precum și cu respectarea necondiționată a regulilor de procedură.

În această privință Curtea a reiterat în *Cauza Levința contra Moldovei (nr.2)*, că expresiile „legal” și „în conformitate cu procedura stabilită de lege” din articolul 5 §1 din Convenție se referă în mod esențial la legislația națională și stabilește obligația de a se conforma regulilor ce țin de conținut și procedură. Cu toate acestea, „legalitatea” detenției în baza dreptului național nu este întotdeauna un element decisiv. De asemenea, Curtea trebuie să fie convinsă de faptul că orice detenție aplicată în perioada în cauză este compatibilă cu scopul articolului 5 §1 din Convenție, de a preveni privarea de libertate a persoanelor într-un mod arbitrar (a se vedea *Anguelova c. Bulgariei*, nr.38361/97, §154, CEDO 2002-IV, și *Fedotov c. Rusiei*, nr.5140/02, §74, 25 octombrie 2005).

În cauza *Paladi contra Moldovei* Curtea a reaminit că „atunci când este vorba de privarea de libertate, este deosebit de important ca principiul general al certitudinii juridice să fie respectat. Prin urmare, este esențial ca condițiile pentru privarea de libertate, prevăzute de legislația națională, să fie clar definite și ca însăși legislația să fie previzibilă atunci când este aplicată, încât ea să corespundă standardului de „legalitate” stabilit de Convenție, un standard care cere ca toată legislația să fie suficient de exactă încât să permită unei persoane – în caz de necesitate, cu o consultare adecvată – să prevadă, într-o măsură rezonabilă, ținând cont de circumstanțe, consecințele pe care o anumită faptă le poate avea” (a se vedea *Baranowski v. Poland*, nr.28358/95, §52, ECHR 2000-III, și *Steel and Others v. the United Kingdom*, 23 septembrie 1998, §54, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VII).

Chestiunea ilegalității detenției în sensul **articolului 5 § 1 din Convenție** prin faptul arestării continuă după trimiterea cauzei în instanța de judecată a fost examinată în mai multe cauze împotriva Moldovei. În special, în speța de referință *Boicenco v. Moldova* (nr. 41088/05, § 148, 11 Iulie 2006), Curtea a reiterat faptul că „legalitatea” detenției, în baza prevederilor legale interne, este elementul primar, dar nu întotdeauna și cel decisiv. Curtea trebuie, suplimentar, să fie convinsă că detenția pe parcursul perioadei în cauză a fost compatibilă cu scopul articolului 5 § 1 al Convenției, care este de a preveni privarea persoanelor de libertate în mod arbitrar. Mai mult, Curtea trebuie să se asigure dacă însăși legislația internă este în conformitate cu Convenția, inclusiv cu principiile generale prevăzute sau sugerate de aceasta.

Curtea a accentuat faptul că atunci când este vorba de privarea de libertate, este deosebit de important ca *principiul general al certitudinii juridice* să fie respectat. Prin urmare, este esențial ca condițiile pentru privarea de libertate, prevăzute de legea națională, să fie clar definite și ca însăși legea să fie previzibilă atunci când este aplicată, încât ea să corespundă standardului de „legalitate” stabilit de Convenție, un standard care cere ca legea respectivă să fie suficient de exactă încât să permită unei persoane – în caz de necesitate, cu o consultare adecvată – să

prevadă, într-o măsură rezonabilă, ținând cont de circumstanțe, consecințele pe care o anumită faptă le poate avea (a se vedea *Boicenco* § 149, precum și *Steel și alții v. Regatul Unit*, hotărâre din 23 septembrie 1998, Reports 1998-VII, § 54).

În cauza *Boicenco*, citată mai sus (§150), Curtea a notat că, după 23 iulie 2005, nu a fost emis nici un mandat de arest, care să autorizeze sau să prelungească arestul reclamantului. Deși Guvernul a invocat câteva articole ale Codului de procedură penală care, în opinia acestuia, ar fi constituit baza legală pentru detenția reclamantului după expirarea mandatului său de arest începând cu 23 iulie 2005, analizând articolele respective, Curtea a notat că **niciunul din ele nu prevedea detenția persoanei fără un mandat de arest**. Mai mult, chiar dacă s-ar fi presupus că vreunul din articolele invocate de Guvern ar fi prevăzut o astfel de detenție, aceasta ar fi fost contrară articolului 25 din Constituție, care prevede în termeni clari că detenția este posibilă numai în baza unui mandat pe o durată de până la 30 de zile. Acest lucru este confirmat și de prevederile articolului 177 al Codului de procedură penală, care repetă prevederile articolului 25 din Constituție conform cărora arestarea preventivă poate fi aplicată numai în baza unei hotărâri a instanței de judecată.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că **detenția reclamantului după expirarea mandatului de arest la 23 iulie 2005 nu a fost bazată pe o prevedere legală și, respectiv, din acest motiv a avut loc o violare a articolului 5 § 1 al Convenției**. (*Boicenco*, §§ 153-154).

Aceste principii și constatări au fost aplicate în mod similar și în cauzele *Holomiov v. Moldova*, no. 30649/05, §§ 123 - 131, 7 Noiembrie 2006, *Modârcă v. Moldova*, no. 14437/05, §§ 70 - 74, 10 Mai 2007, *Gorea v. Moldova*, no. 21984/05, §§ 71-75, 17 Iulie 2007, *Stici v. Moldova*, no. 35324/04, §§ 36 - 40, 23 Octombrie 2007, *Țurcan v. Moldova*, no. 10809/06, §§ 40 - 44, 27 Noiembrie 2007, *Ursu v. Moldova*, no. 3817/05, §§ 26 - 30, 27 Noiembrie 2007.

Cu privire la pretinsa violare a **articolului 5 § 3 din Convenție** prin prisma lipsei motivelor suficiente de aplicare a arestării și respectiv nemotivarea hotărârilor judecătorești cu privire la arestare, menționăm că aceasta constituie una dintre cele mai dese violări constatate de Curte în privința Moldovei în partea ce privește aplicabilitatea articolului 5 din Convenție (a se vedea în acest sens *Becciev v. Moldova*, no. 9190/03, § 53 - 59, 4 Octombrie 2005, *Sarban v. Moldova*, no. 3456/05, § 95 - 104, 4 Octombrie 2005, *Boicenco v. Moldova*, no. 41088/05, § 139 - 145, 11 Iulie 2006, *Castraveț v. Moldova*, no. 23393/05, § 29 - 36, 13 Martie 2007, *Istratii și alții v. Moldova*, nos. 8721/05, 8705/05 și 8742/05, § 76-78, 27 Martie 2007, *Modârcă v. Moldova*, no. 14437/05, § 77 - 79, 10 Mai 2007, *Stici v. Moldova*, no. 35324/04, § 41 - 46, 23 Octombrie 2007, *Țurcan și Țurcan v. Moldova*, no. 39835/05, § 45 - 54, 23 Octombrie 2007, *Mușuc v. Moldova*, no. 42440/06, § 37 - 48, 6 noiembrie 2007, *Malai v. Moldova*, no. 7101/06, § 38- 41, 13 Noiembrie 2008, *Ursu v. Moldova*, no. 3817/05, § 16 - 21, 27 Noiembrie 2007, *Popovici v. Moldova*, nos. 289/04 și 41194/04, § 58 - 63, 27 Noiembrie 2007, *Străisteanu și alții v. Moldova*, no. 4834/06, § 80 - 84, 7 Aprilie 2009).

În special, Curtea reamintește că potrivit articolului 5 § 3 al Convenției, o persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni trebuie să fie întotdeauna eliberată

în cursul procedurii, cu excepția cazului când statul poate dovedi că există motive „relevante și suficiente” care să justifice detenția continuă a persoanei (a se vedea *Sarban v. Moldova*, § 95, precum și *Yağcı și Sargın v. Turcia*, hotărâre din 8 iunie 1995, Seria A nr. 319-A, § 52).

Articolul 5 § 3 al Convenției nu poate fi interpretat ca autorizând aplicarea necondiționată a detenției preventive, care să dureze nu mai mult de o anumită perioadă. Justificarea pentru orice perioadă de detenție, indiferent de cât e de scurtă, trebuie să fie, în mod convingător, demonstrată de autorități (*Belchev v. Bulgaria*, nr. 39270/98, § 82, 8 aprilie 2004).

O funcție suplimentară a unei decizii motivate este de a dovedi părților că ele au fost auzite. Mai mult, o decizie motivată dă unei părți posibilitatea de a depune recurs împotriva acesteia, la fel ca și posibilitatea ca decizia să fie revizuită de o instanță de recurs. Numai prin adoptarea unei **decizii motivate** poate exista un control public al administrării justiției (*Suominen v. Finlanda*, nr. 37801/97, § 37, 1 iulie 2003).

Chiar dacă articolul 5 al Convenției nu impune judecătorului care examinează o cerere de apel împotriva detenției, obligația de a se referi la fiecare argument care se conține în declarațiile apelantului, **garanțiile acestui articol ar fi lipsite de esență dacă judecătorul, bazându-se pe legislația și practica națională, ar putea să trateze ca irelevante sau să nu ia în considerație fapte concrete invocate de deținut și capabile să pună la îndoială existența condițiilor esențiale pentru „legalitatea”, în sensul Convenției, a privării de libertate.**” (*Nikolova v. Bulgaria* (GC), nr. 31195/96, § 61, ECHR 1999-II). În acest context, **„argumentele în favoarea și defavoarea eliberării nu trebuie să fie „generale și abstracte”** (*Smirnova v. Rusia*, nr. 46133/99 și 48183/99, § 63, ECHR 2003-IX (extrase)).

În cauza *Șarban*, Curtea a notat că instanțele judecătorești naționale nu au acordat nicio considerație acestor argumente în deciziile lor relevante, tratându-le aparent ca fiind irelevante pentru examinarea legalității detenției preventive a reclamantului, chiar dacă ele au fost obligate să ia în considerație astfel de factori conform articolului 176 § 3 al Codului de procedură penală. În viziunea Curții, acest lucru este frapant, dat fiind faptul că, la 18 noiembrie 2004, Curtea de Apel a constatat că un număr din acei factori pledau împotriva detenției reclamantului. Celelalte instanțe judecătorești fie nu au reținut argumentele prezentate de către reclamant, fie le-au notat pe scurt, fără a se pronunța asupra acestora. **Ele s-au limitat în a repeta, în deciziile lor, într-un mod abstract și stereotipic motivele formale pentru detenție prevăzute de lege. Aceste motive au fost citate fără a se face vreo încercare de a arăta cum se aplică ele în cauza reclamantului.**

În partea ce privește aplicabilitatea **articolului 5 § 4 din Convenție**, considerăm relevante principiile stabilite în speța *Șarban* (§§114 - 124). Reclamantul s-a plâns că cea de-a doua cerere a sa *habeas corpus*, depusă la 13 ianuarie 2005, nu a fost examinată de către Judecătoria Centru la ședințele sale de judecată din 13, 20 și 27 ianuarie 2005, deoarece instanța de fiecare dată a amânat ședința fără a examina cererea, iar acest lucru a extins durata examinării legalității detenției sale continue în afara a ceea ce poate fi considerat o examinare promptă

conform articolului 5 § 4 al Convenției. Curtea a considerat că perioada de 21 de zile care s-a scurs până când instanțele au examinat cererea *habeas corpus* din 13 ianuarie 2005, depusă în favoarea reclamantului, nu corespunde cerinței unei hotărâri judecătorești rapide în sensul articolului 5 § 4 al Convenției. (cauza *Șarban*, §120) Motivul menționat, precum și alte aspecte examinate au determinat Curtea Europeană să constate violarea acestei prevederi.

Având în vedere raționamentele expuse de către CtEDO în jursiprudența sa constantă pe marginea respectării dreptului fundamental la libertate și siguranță, conchidem că statele membre semnatare a Convenției au obligația pozitivă de a adopta norme juridice suficient de clare, accesibile și previzibile, care ar exclude orice ingerință nejustificată și disproporțională în materia drepturilor omului, iar întregul sistem juridic trebuie construit într-un mod care să acționeze centripet ființei umane.

IV. Concluzii și propuneri

În rezultatul studiului efectuat a fost relevată necesitatea revizuirii cadrului legal care reglementează instituția măsurilor procesuale de constrângere și a celor preventive, cu elaborarea proiectului de lege corespunzător, în sensul racordării lor la standardele europene. Totodată, se constată practica recurgerii excesive la aplicarea măsurilor preventive privative de libertate la faza urmăririi penale. Sub acest aspect trebuie luate în considerație recomandările Consiliului Europei în sensul reducerii aplicării măsurilor preventive privative de libertate și sporirea reglementărilor legale și, respectiv, aplicabilitatea practică a măsurilor nonprivative de libertate.

Cu toate că legiuitorul prin ***Legea nr.66 din 05.04.2012 pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală***, a introdus, deja, o serie de modificări/completări la art.166 – **Temeiurile pentru reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii** (s-a introdus alin.(5)¹ conform căruia „*În cazul în care reținerea persoanei se efectuează pentru stabilirea identității ei, perioada de reținere nu poate depăși 6 ore*”), 176 – **Temeiurile pentru aplicarea măsurilor preventive** (a fost modificat alin.(2) în care este stipulat, că „*Arestarea preventivă și măsurile alternative arestării se aplică numai persoanei care este bănuită, învinuită de săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, iar în cazul existenței unei bănuieli rezonabile privind săvârșirea altor infracțiuni, ele se aplică învinuitului, inculpatului care a comis cel puțin una din acțiunile menționate la alin. (1).*”), 177 – **Actul prin care se aplică măsura preventivă** (a fost modificat alin.(1) în care este indicat expres forma și conținutul demersului întocmit de procuror privind aplicarea măsurii preventive. Totodată, a fost introdus alin.(1)¹ în care este stipulat conținutul încheierii judecătorești privind aplicarea măsurii preventive), 185 – **Arestarea preventivă** (a fost introdus alin.(2)¹ fiind stipula că „*Motivul prevăzut la alin. (2) pct. 1) se ia în considerare în cazul în care învinuitul, inculpatul a refuzat să comunice locul permanent de trai*”), 190-192¹ – **Liberarea provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune** și 194 din Cod - **Restituirea cauțiunii sau trecerea ei în proprietatea statului** (sunt indicate condițiile și cazurile în care poate fi restituită

cauțiunea și situațiile în care acesat poate fi trecută în contul statului), considerăm că acestea sunt insuficiente, iar cadrul legal existent trebuie completat cu instituții procesual penale noi, care ar asigura prioritar dreptul fundamental al persoanei la libertate și siguranță fizică.

La fel, se atestă necesitatea ajustării procedurii penale naționale la recomandările Adunării Parlamentare și a Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei în scopul simplificării instituțiilor relevante restricționării dreptului fundamental la libertate și siguranță.

În acest context, este de remarcat faptul, că statul are obligația pozitivă de a crea garanții legale de apărare contra unor eventuale abuzuri comise de către organul de urmărire penală la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere. În asemenea circumstanțe, considerăm necesară revizuirea instituției controlului judiciar a fazei prejudiciare și consacrarea unui mecanism viabil de apărare contra arbitrariului statal.

Urmare celor expuse se propun următoarele:

- ***introducerea art.170¹ care ar reglementa procedura reținerii învinuitului în baza mandatului de arestare eliberat în lipsa lui.*** Actualmente legea procesual penală este reticentă la acest capitol, completările normative propuse vor exclude incertitudinile legale.
- ***Completarea CPP cu art.184¹, care ar introduce instituția supravegherii electronice,*** care ar fi o măsură preventivă alternativă arestării preventive. Această novație normativă este în concordanță cu ***Liniile directorare privind rolul procurorilor în sistemul justiției penale*** (Regulile de la Havana, adoptate de Congresul al optulea Națiunilor Unite privind prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, Havana, Cuba, 27.08. – 07.09.1990), avînd drept scop crearea unor mecanisme de care se pot face uz la urmărirea penală precum și în instanța de judecată pentru a reduce numărul persoanelor aflate în detenție preventivă.
- ***Stabilirea unor măsuri de coerciție, care pot fi utilizate împotriva persoanelor care, fiind legal citate de către organul de urmărire penală sau instanță, se eschivează cu rea-voință de a se prezenta.*** În special se propune introducerea art.198¹, care ar stipula posibilitatea amendării judiciare sau arestarea preventivă pe termen de pînă la 5 zile a persoanei care nu s-a prezentat la chemarea organului de urmărire penală sau instanță. Această măsură ar responsabiliza participanții la procesul penal favorizînd, totodată, celeritatea examinării cauzelor penale.
- ***Completarea legii procesual penale cu instituția interdicției temporare de apropiere.*** Astfel, se propune ca pentru apărarea vieții personale și a altor

drepturi ale părții vătămate, în baza demersului procurorului, cu autorizarea judecătorului de instrucție, sau instanței de judecată, bănuیتului sau învinuitului în săvârșirea infracțiunii contra persoanei sau în privința minorului, poate fi interzisă aflarea în anumite locuri, apropierea de anumite persoane și contactarea cu ele.

- **modificarea art.175 alin.(1) din Codul de procedură penală.** Actuala redacție a normei citate prevede, că „Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuیتul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței constituie măsuri preventive”. Conform modificărilor operate în art.1 alin.(1) CPP, din 27.10.2012, „procesul penal se consider început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni”. Astfel, actualmente, la interpretarea *ad literam* a prevederilor art.175 alin.(1) CPP poate apărea confuzia normativă conform căreia măsurile preventive pot fi aplicate din momentul sesizării organului de urmărire penală. Considerăm oportună modificarea acestei prevederi cu specificația „Măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuیتul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării urmăririi penale sau asupra asigurării executării sentinței constituie măsuri preventive”.
- **completarea art.176 din Codul de procedură penală cu un nou alineat,** unde va fi stipulată obligația organului de urmărire penală la înaintarea demersului privind aplicarea arestului preventiv sau la domiciliu, precum și a instanței la examinarea acestuia, de a examina primordial posibilitatea aplicării unei măsuri preventive neprivative de libertate. Această prevedere legală va asigura realizarea finalităților propuse prin recomandările pertinente ale Consiliului Europei în sensul reducerii numărului persoanelor aflate în recluziune.
- **Completarea art.11 din Codul de procedură penală** cu mențiunea, că „în cadrul urmăririi penale și cercetării judecătorești arestul preventiv și arestul la domiciliu sunt aplicate ca măsuri preventive de excepție și doar în cazul în care măsurile preventive neprivative de libertate nu vor putea asigura scopul procesului penal”.
- **sporirea clarității și previzibilității art.168 din Codul de procedură penală,** care prevede dreptul cetățenilor de a prinde persoana bănuită. Această normă nu conține specificație regulatorie care ar stabili clar limitele temporale în cadrul cărora persoana prinsă trebuie să fie adusă în fața organului de urmărire penală pentru a fi reținută. Detenția de durată a persoanei prinse în condițiile art.168 CPP excede scopul normei menționate și poate prejudicia grav libertatea și siguranța persoanei. În această privință se propune

modificarea și introducerea regulii conform căreia „persoana prinsă trebuie adusă în fața organului de urmărire penală în termen de pînă la 3 ore”.

- ***efectuarea unui studiu al legislației procesual penale pertinente controlului judiciar al fazei prejudiciare*** în vederea modificării și completării mecanismului legal existent, în scopul eficientizării acestuia.

REFERINȚE:

1. ***Declarația Universală a Drepturilor Omului*** (adoptată și proclamată la New York la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a O.N.U.);
2. ***Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*** (adoptată la 04.11.1950 la Roma, în vigoare de la 3 septembrie 1953);
3. ***Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice***, (adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966);
4. ***Recomandarea Rec (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv*** (adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor);
5. ***Recomandarea nr. (87) 18 a Comitetului Miniștrilor către statele membre privind simplificarea justiției penale*** (adoptată de Comitetul Miniștrilor în 17 sept. 1987, la a 410-a reuniune a delegaților miniștrilor);
6. ***Liniile directorare privind rolul procurorilor în sistemul justiției penale*** (Regulile de la Havana, adoptate de Congresul al optulea Națiunilor Unite privind prevenirea criminalității și tratamentul infractorilor, Havana, Cuba, 27.08. – 07.09.1990)
7. ***Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994*** (Monitorul Oficial nr. 1 din 18.08.1994, în vigoare din 27.08.1994);
8. ***Constituția Cehiei din 16 decembrie 1992***;
9. ***Constituția Italiei din 01 ianuarie 1948***;
10. ***Constituția Germaniei din 24 mai 1949***;
11. ***Constituția Olandei din 1814 (cu revizuirile ulterioare pînă în 2005)***;
12. ***Constituția Federației Ruse din 12 decembrie 1993***;
13. ***Constituția Elveției din 18 decembrie 1998***;
14. ***Constituția Spaniei din 1978***;
15. ***Constituția Franței din 04 octombrie 1958***;
16. ***Codul de procedură penală din 14.03.2003*** (Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003, în vigoare din 12.06.2003);
17. ***Codul de procedură penală din 24.03.1961***;

18. *Legea cu privire la Procuratură, nr.294 din 25.12.2008* //Monitorul Oficial 55-56/155, 17.03.2009;
19. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.4 din 28.03.2005, despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu* (Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.10, pag.7);
20. *Nicolae Purdă, „Protecția drepturilor omului”*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p.26,27;
21. *Asist. univ drd. Adrian Constantin Tulbure, „Arestarea preventivă și reținerea, excepții de la dreptul la libertate”*, pag.366
22. *Inviolabilitatea persoanei în Republica Moldova – aspecte controversate în legislație și practică*, IRP, Chișinău 2006, pag. 27-29;
23. *Comentariile experților pe marginea unor aspecte ale arestului preventiv formulate de către șeful NORLAM, judecător, Dag Brathole* (14 iunie 2011), <http://norlam.md/search.php?l=ro>;
24. *Generalizarea efectuată de către Direcția control a urmăririi penale și asistență metodică a Procuraturii Generale privind starea respectării legislației și drepturilor fundamentale ale omului în cadrul aplicării măsurilor procesuale de constrângere – reținerea și arestarea preventivă în anul 2011*;
25. *Cauza Wemhoff c. Germania*, Hotărârea din 27 iunie 1968;
26. *Cauza Brincat c. Italiei*, Hotărârea din 26 noiembrie 1992;
27. *Cauza Assenov și alții împotriva Bulgariei*, Hotărârea din 28 octombrie 1998;
28. *Hotărârea CEDO din 17.01.2012 - Levinga versus Moldova (Nr.2)*, (art.5 alin.1, art.5 alin.3, art.5 alin.4, art.6 alin.2, art.6 alin.3 din Convenție) //Monitorul Oficial al Republicii Moldova 198-204/186, 2012
29. *Hotărârea CEDO din 10.03.2009 - Paladi versus Moldova* (art.3 și art.5 din Convenție) //Monitorul Oficial al Republicii Moldova 92-93/83, 2009